

Branko Milanovic

CAPITALISM

ȘI NUMAI CAPITALISM

Viitorul sistemului care conduce lumea

Prefață de PAUL DOBRESCU

Traducere din limba engleză de
ALEXANDRA ANCA CODREANU, RALUCA-ELENA HURDUZEU,
DENISE DONA, OLIVIA-CRISTINA RUSU

comunicare (●) ro

Redactor: ANCA MILU-VAIDSEGAN
Tehnoredactor: CRISTIAN LUPEANU

Branko Milanovic,
Capitalism, Alone: The Future of the System that Rules the World
Copyright © 2019 by the President and Fellows of Harvard College
Published by arrangement with Harvard University Press

Copyright © Editura COMUNICARE.RO, 2022
pentru prezenta ediție în limba română

Editura COMUNICARE.RO este departament în cadrul
Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative,
Facultatea de Comunicare și Relații Publice.

Editura COMUNICARE.RO

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Str. Povernei, nr. 6, sector 1
010643, București
România
Tel.: 0372.177.150
www.edituracomunicare.ro
e-mail: editura@comunicare.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MILANOVIC, BRANKO

Capitalism – și numai capitalism: Viitorul sistemului care conduce lumea / Branko Milanovic; pref. de Paul Dobrescu; trad.: Alexandra Anca Codreanu, Raluca-Elena Hurduzeu, Denise Dona, Olivia-Cristina Rusu. – București: Comunicare.ro, 2022

Conține bibliografie

Indice

ISBN 978-973-711-630-7

- I. Dobrescu, Paul (pref.)
- II. Codreanu, Alexandra Anca (trad.)
- III. Hurduzeu, Raluca-Elena (trad.)
- IV. Dona, Denise (trad.)
- V. Rusu, Olivia-Cristina (trad.)

CUPRINS

<i>Prefață: Capitalismul, societatea fără rival</i>	vii
1. Reconfigurarea lumii după Războiul Rece	1
2. Capitalismul liberal meritocratic	15
3. Capitalismul politic	92
4. Interacțiunea dintre capitalism și globalizare	178
5. Viitorul capitalismului global	242
<i>Anexa A – Locul comunismului în istoria mondială</i>	303
<i>Anexa B – Hipercomercializarea și „mâna invizibilă” a lui Adam Smith</i>	310
<i>Anexa C – Câteva chestiuni metodologice și definiții</i>	314
<i>Note</i>	323
<i>Referințe bibliografice</i>	353
<i>Mulțumiri</i>	371
<i>Indice</i>	373

CAPITOLUL I

RECONFIGURAREA LUMII DUPĂ RĂZBOIUL RECE

[Burghezia] silește toate națiunile să-și însușească modul de producție al burgheziei dacă nu vor să piară; ea le silește să introducă așa-zisa civilizație, adică să devină burgheze. Într-un cuvânt, ea își creează o lume după chipul și asemănarea ei.

— Marx și Engels, *Manifestul Partidului Comunist* (1848)*

Din momentul în care s-au făcut aceste descoperiri [și anume Americile și Indiile de Est], balanța puterii s-a înclinat atât de mult de partea europenilor, încât aceștia au fost capabili să comită orice fel de nedreptate în acele țări îndepărtate, fără a li se cere nicio socoteală. Nativii acestor țări pot deveni ulterior mai puternici și cei din Europa pot deveni mai slabi, iar locuitorii din toate aceste zone diferite ale lumii pot ajunge la acea egalitate de curaj și forță care, inspirând teamă reciprocă, poate depăși nedreptatea adusă națiunilor independente, într-un fel de respect al drepturilor reciproce. Dar nimic nu pare mai probabil să stabilească această egalitate de forțe decât comunicarea reciprocă a cunoașterii și a tuturor îmbunătățirilor pe care le poartă în mod natural comerțul extins din toate țările, către toate țările.

— Adam Smith, *Avuția națiunilor* (1776)

* Editura Politică, București, 1962 (n.t.).

1.1 Capitalismul ca singurul sistem socioeconomic

Am început acest capitol cu două citate. Primul, din Karl Marx și Friedrich Engels, datează de aproximativ 170 de ani; cel de al doilea, din Adam Smith, de aproape 250 de ani. Aceste pasaje din două opere clasice ale economiei politice surprind, poate mai bine decât oricare alte scrieri contemporane, esența a două schimbări epocale prin care trece lumea. Prima constă în instaurarea capitalismului nu doar ca sistem dominant, ci ca singurul sistem socioeconomic din lume. Cea de a doua constă în reechilibrarea puterii economice între Europa și America de Nord pe de o parte și Asia pe de altă parte, ca urmare a ascensiunii acesteia din urmă. Pentru prima dată de la Revoluția Industrială, veniturile de pe cele trei continente sunt similare, revenind la aproximativ aceleași niveluri relative pe care le aveau înainte de Revoluția Industrială (acum, desigur, la un nivel absolut al veniturilor mult mai ridicat). Din punct de vedere istoric, dominația capitalismului și renașterea economică a Asiei sunt evoluții remarcabile – care pot fi corelate.

Faptul că întregul glob funcționează acum conform acelorași principii economice – producția organizată pentru profit folosind muncă salariată liber aleasă și capital în mare parte privat, cu management descentralizat – este fără precedent istoric. În trecut, capitalismul, fie el în Imperiul Roman, în Mesopotamia secolului al VI-lea, în orașele medievale italiene sau în Țările de Jos în epoca modernă, a trebuit întotdeauna să coexiste – uneori în cadrul aceleiași unități politice – cu alte modalități de organizare a producției. Acestea includeau vânătoarea și culesul, sclavia de diferite feluri, iobăgia (cu lucrători care erau legați

de pământ prin lege și nu aveau voie să își pună forța de muncă la dispoziția altora) și mica producție de mărfuri realizată de meșteșugarii independenți sau de micii fermieri. Chiar și acum o sută de ani, când a apărut prima întrupare a capitalismului globalizat, lumea a continuat să folosească toate aceste forme de producție. După Revoluția Rusă, capitalismul a împărțit lumea cu comunismul, care a pus stăpânire peste țări care includeau aproximativ o treime din populația globului. Doar capitalismul mai există în zilele noastre, cu excepția unor zone marginale care nu au influență asupra dezvoltării globale.

Victoria capitalismului la nivel global are multe implicații care au fost anticipate de Marx și Engels în 1848. Capitalismul facilitează – și atunci când profiturile externe sunt mai mari decât cele interne chiar își dorește – schimbul transfrontalier de bunuri, circulația capitalurilor și, în unele cazuri, circulația forței de muncă. Prin urmare, nu este un accident faptul că globalizarea s-a dezvoltat cel mai mult în perioada dintre Războaiele Napoleoniene și Primul Război Mondial, când capitalismul a dominat în mare parte. Și nu întâmplător, globalizarea de astăzi coincide cu triumful absolut al capitalismului. Dacă ar fi triumfat comunismul asupra capitalismului, nu există nicio îndoială că, în ciuda crezului internaționalist profesat de fondatorii săi, acesta nu ar fi dus la globalizare. Societățile comuniste au fost predominant autarhice și naționaliste, iar circulația transfrontalieră a mărfurilor, a capitalurilor și a forței de muncă s-a realizat la cote minime. Chiar și în cadrul blocului sovietic, comerțul s-a desfășurat numai pentru a vinde bunuri în exces sau în conformitate cu principiile mercantile ale negocierilor bilaterale. Acest lucru este complet diferit de capitalism, care, după cum au remarcat Marx și Engels, are o tendință inerentă de a se extinde.

Dominația incontestabilă a modului de producție capitalist se reflectă în concepția ideologică la fel de necontestată conform căreia câștigul de bani nu numai că este respectabil, ci este și cel mai important obiectiv în viață, un imbold înțeles de oamenii din toate părțile lumii și din toate clasele. Poate fi dificil să determinăm o persoană care diferă de noi prin experiență de viață, gen, rasă sau mediu de proveniență să adopte o parte din convingerile, preocupările și motivațiile noastre. Dar aceeași persoană va înțelege cu ușurință limba banilor și a profitului; dacă explicăm că obiectivul nostru este să obținem cea mai bună afacere posibilă, își va putea da seama cu ușurință dacă cea mai bună strategie economică de urmat este cooperarea sau concurența. Faptul că (pentru a folosi termeni marxști) infrastructura (baza economică) și suprastructura (instituțiile politice și judiciare) sunt atât de bine aliniate în lumea de astăzi nu numai că ajută capitalismul global să își mențină dominația, ci face și obiectivele oamenilor mai compatibile și comunicarea lor mai clară și mai ușoară, deoarece toți știu ce urmărește cealaltă parte. Trăim într-o lume în care toată lumea respectă aceleași reguli și înțelege același limbaj al generării de profit.

O astfel de declarație generală necesită totuși o anumită clarificare. Există într-adevăr unele comunități mici împărțiate în întreaga lume care evită să facă bani și există anumiți indivizi care disprețuiesc această preocupare. Dar aceștia nu influențează forma lucrurilor și mersul istoriei. Afirmatia conform căreia convingerile individuale și sistemele de valori sunt aliniate la obiectivele capitalismului nu ar trebui să sugereze că toate acțiunile noastre sunt în întregime și întotdeauna conduse de profit. Oamenii întreprind uneori acțiuni care sunt cu adevărat altruiste sau sunt impulsionate de alte obiective. Dar pentru majoritatea

dintre noi, acestea joacă doar un rol mic în viața noastră, dacă le evaluăm în funcție de timpul petrecut sau de banii investiți. Așa cum este greșit să îi numim pe miliardarii „filantropi”, dacă dobândesc o avere enormă prin practici neloiale și apoi donează o mică parte din bogăția lor, tot așa este greșit să ne concentrăm exclusiv asupra unei mici părți din acțiunile noastre altruiste și să ignorăm faptul că probabil 90% din viața noastră activă se petrece în activități voluntare al căror obiectiv este îmbunătățirea nivelului nostru de trai, în principal prin câștigul de bani.

Această aliniere a obiectivelor individuale și sistemice este un succes major obținut de capitalism – unul pe care îl explic mai detaliat în Capitolul 5. Susținătorii necondiționați ai capitalismului explică acest succes ca fiind rezultat din „naturalitatea” capitalismului, adică din presupunerea că acesta reflectă perfect eul nostru înnăscut – dorința noastră de a face comerț, de a câștiga, de a ne lupta pentru condiții economice mai bune și pentru o viață mai plăcută. Dar nu cred că, dincolo de unele funcții primare, este corect să vorbim despre dorințe înnăscute ca și cum ele ar exista independent de societățile în care trăim. Multe dintre aceste dorințe sunt produsul socializării în cadrul societăților în care trăim – și în acest caz în cadrul societăților capitaliste, care sunt singurele care există.

Este o idee veche, susținută de scriitorii distinși precum Platon, Aristotel și Montesquieu, aceea că un sistem politic sau economic se află într-o relație armonioasă cu valorile și comportamentele predominante ale unei societăți. Acest lucru este cu siguranță adevărat pentru capitalismul actual. Capitalismul a avut un succes remarcabil în transmiterea obiectivelor sale către oameni, determinându-i sau convingându-i să îi adopte obiectivele și astfel realizând o concordanță extraordinară între ceea ce necesită capitalismul